

ЧИННИКИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЯК ІНДИКАТОР ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

СИДОРОВИЧ Олена Юріївна

докторка економічних наук, професорка,

директорка навчально-наукового центру підготовки та атестації здобувачів вищої освіти та наукових кадрів

Західноукраїнського національного університету

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4605-3533>

Анотація. У статті проведено комплексний аналіз чинників фінансової стабільності банківської системи України, з акцентом на їхній взаємозв'язок із економічною безпекою держави. Дослідження систематизує зовнішні чинники та внутрішні детермінанти, виявляючи їхню сукупну динаміку в умовах сучасних викликів. На основі виявлених закономірностей розроблено практичні рекомендації щодо посилення стійкості банківського сектору через оптимізацію внутрішніх механізмів стійкості та мінімізацію впливу зовнішніх ризиків, що становить наукову основу для формування ефективної політики фінансової безпеки.

Ключові слова: фінансова стабільність, банківська система України, економічна безпека держави, зовнішні та внутрішні чинники, капіталізація банків, ліквідність, доларизація, державні банки, цифровізація банківських послуг, ризики банківського сектору.

Постановка проблеми. Фінансова стабільність банківської системи є ключовою умовою забезпечення економічної безпеки держави та стійкого розвитку національної економіки. В умовах воєнних дій, високих темпів інфляції, зростання кредитних ризиків і значного впливу зовнішніх факторів банківська система України стикається з новими викликами, що становлять загрозу її ефективному функціонуванню. Недостатня диверсифікація ресурсної бази, збереження залежності від державної підтримки, висока частка проблемних активів та валютна доларизація залишаються критичними проблемами, які послаблюють фінансову стійкість банків.

Водночас саме банківські установи виконують стратегічну роль у відновленні економіки, стимулюванні інвестиційної активності та підтриманні довіри населення до фінансової системи. За цих умов актуалізується потреба у глибокому дослідженні чинників фінансової стабільності банківської системи та оцінці їх впливу на рівень економічної безпеки держави з метою формування ефективних механізмів зміцнення її стійкості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан і стійкість банківської системи України залишаються ключовим чинником макроекономічної стабільності та економічної безпеки держави, що підтверджується як офіційними звітами та аналітичними документами НБУ, так і академічними дослідженнями [1]. Відповідні матеріали підкреслюють важливість моніторингу ризиків, адаптації регулювання до воєнних та макроекономічних шоків, аналізу кредитних ризиків, якості активів,

динаміки ліквідності та структури депозитної бази банків. Академічна література останніх років зосереджується на комплексі внутрішніх і зовнішніх чинників, таких як капіталізація та якість капіталу банків, кредитна експозиція у проблемних секторах, доларизація активів і пасивів, роль державних банків у кризові періоди та вплив цифровізації банківських послуг.

Проблематика чинників фінансової стабільності банківської системи України знайшла відображення у працях численних вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, теоретичними та практичними засадами цієї теми займалися І. В. Будніченко [2], О. С. Вовченко [3], Н. О. Дорошенко [4], О. О. Іващук [5], А. Є. Лісняк [6], Л. Д. Павленко [7], А. Ю. Рамський [2], В. О. Рибінцев [8], К. О. Соколенко [7], М. В. Федик [9], М. В. Хацер [8], Є. Я. Чайковський [10], В. О. Шинкаренко [4], Д. Ю. Шкромада [7] та інші. Автори здійснили аналіз факторів, що впливають на фінансову стійкість банків, використовуючи структурний підхід, ідентифікували зовнішні та внутрішні чинники, які визначають стабільність банківської системи, та розробили рекомендації щодо управління ними з метою підвищення фінансової стабільності.

Однак, попри значну увагу науковців до цієї проблематики, комплексний вплив чинників фінансової стабільності на економічну безпеку держави в умовах воєнних та макроекономічних ризиків залишається недостатньо дослідженим. У літературі виділяються кілька важливих прогалів: по-перше, нестача досліджень, які кількісно оцінюють внесок окремих чинників (наприклад, доларизації або державної участі в капіталі) у загальний індекс фінансової стійкості; по-друге, обмеженість робіт, що аналізують взаємодію макропруденційних заходів та державної підтримки в умовах тривалої військової загрози; по-третє, брак актуальних емпіричних оцінок впливу структурних змін (перехід до євро, зміни валютної орієнтації, цифровізація) на ризикові профілі банків.

Таким чином, наявні офіційні та наукові джерела створюють міцну базу для подальших досліджень, водночас підкреслюючи потребу у роботах, що поєднують якісні та кількісні підходи для вивчення конкретного впливу окремих чинників на фінансову стабільність як індикатор економічної безпеки. Саме на ці прогалини спрямоване дане дослідження, яке має на меті ідентифікувати, класифікувати та емпірично оцінити ключові чинники фінансової стабільності банківської системи України та їхній вплив на ризики, що загрожують економічній безпеці держави.

Незважаючи на значну кількість проведених досліджень, чинники фінансової стабільності банківської системи України у контексті економічної безпеки держави досліджені недостатньо повно. Потребують подальшого вивчення питання ідентифікації та класифікації ключових чинників стійкості банків, їх кількісної оцінки та визначення рівня впливу на фінансову систему. Недостатньо розкритим залишається механізм взаємозв'язку між фінансовою стабільністю банківської системи та загальною економічною безпекою держави. Крім того, бракує практичних рекомендацій щодо формування ефективних інструментів зміцнення фінансової стійкості банків в умовах воєнних викликів та структурних трансформацій економіки.

Метою статті є виявлення та обґрунтування ключових чинників фінансової стабільності банківської системи України, а також оцінка їхнього впливу на рівень економічної безпеки держави.

Для досягнення поставленої мети визначено такі основні завдання:

- Проаналізувати сучасний стан та тенденції розвитку банківської системи України в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів.
- Ідентифікувати ключові зовнішні та внутрішні чинники фінансової

стабільності банківської системи та оцінити їхній вплив на стійкість сектору.

- Дослідити взаємозв'язок між чинниками та рівнем фінансової стійкості банківського сектору.

- Розробити практичні рекомендації щодо управління чинниками фінансової стабільності з метою підвищення економічної безпеки держави.

Об'єкт дослідження – банківська система України як складова фінансового сектора економіки та її роль у забезпеченні економічної безпеки держави.

Предмет дослідження – чинники формування та забезпечення фінансової стабільності банківської системи України, їх вплив на стійкість функціонування банків і рівень економічної безпеки держави.

Виклад основних результатів. У науковій літературі існує низка підходів до трактування поняття фінансової стабільності банківської системи, що відрізняються за змістовним наповненням та акцентами. Одні автори розглядають її як стан рівноваги банківських інститутів, за якого забезпечується здатність системи протистояти шокам та підтримувати ефективне функціонування фінансового посередництва. Інші вчені акцентують увагу на ролі стабільності банківської системи у підтриманні макроекономічної рівноваги та економічної безпеки держави, наголошуючи на важливості контролю ризиків, довіри населення та інвестиційного клімату.

Узагальнюючи існуючі підходи, доцільно визначити фінансову стабільність банківської системи як комплексний стан, що характеризується здатністю банків забезпечувати безперервність основних функцій фінансового посередництва – акумуляцію заощаджень, трансформацію ресурсів у кредити та інвестиції, здійснення розрахунків, управління ризиками – навіть в умовах внутрішніх і зовнішніх шоків.

З позицій економічної безпеки держави фінансова стабільність банківської системи виконує стратегічну роль, оскільки:

- сприяє стійкості національної валюти та цінової стабільності;
- забезпечує довіру до фінансових інститутів і захищеність інтересів вкладників;
- створює умови для відновлення та зростання економіки;
- мінімізує системні ризики, які можуть спричинити кризові явища на макроекономічному рівні.

Таким чином, фінансова стабільність банківської системи є не лише внутрішнім показником ефективності її функціонування, але й ключовим індикатором економічної безпеки держави, що відображає її здатність до стійкого розвитку та протидії кризовим загрозам.

Фінансова стійкість має значення як для окремого банку, так і для всієї банківської системи країни. Від своєчасного і точного виявлення чинників, що на неї впливають, а також від коректності оцінки та прогнозування залежить ефективне формування банками кредитної політики та стратегій розвитку. Поточні зміни в економіці, зокрема у банківському секторі України, свідчать про те, що система залишається вразливою до внутрішніх і зовнішніх впливів, що підкреслює необхідність постійного системного аналізу чинників, які визначають фінансову стабільність як окремих банківських установ, так і банківської системи країни загалом.

Розроблення дієвого механізму підвищення рівня фінансової стабільності банків має базуватися на оцінці чинників цієї стабільності. Від адекватної оцінки наявного рівня банківської стабільності багато в чому залежать повнота, своєчасність і результативність управлінських заходів із ліквідації, попередження та запобігання наявним і потенційним ризикам у банківській системі. Водночас слід враховувати, що окремі чинники не піддаються точному виявленню і прогнозуванню, що створює

додаткові виклики для управлінських рішень та стратегічного планування.

На фінансову стійкість банківської системи впливає значна кількість чинників, які залежно від характеру їх дії можуть мати як позитивне, так і негативне значення. З огляду на їх природу та сферу впливу доцільно виокремити зовнішні та внутрішні чинники фінансової стабільності. У наукових дослідженнях [5; 10] підкреслюється поділ чинників на дві ключові групи – зовнішні та внутрішні. Зовнішні чинники відображають вплив макроекономічного й геополітичного середовища, зміни у регуляторній базі та глобальні тенденції розвитку фінансового сектору, які формують ризики й виклики для функціонування банківської системи. Внутрішні чинники характеризують рівень внутрішньої стійкості системи та її здатність адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Серед них – капіталізація, якість активів, ліквідність, рівень доларизації, стабільність депозитної бази, роль державних банків і ступінь цифровізації.

Систематичний підхід до класифікації цих чинників дозволяє комплексно оцінити їхній вплив на фінансову стійкість банків та виступає важливим інструментом у процесах стабілізації банківської системи й формування довгострокової стратегії розвитку фінансової системи та економіки в цілому.

Фінансова стабільність банківської системи України визначається численними зовнішніми факторами, що впливають на її стійкість і здатність забезпечувати економічну безпеку держави. До таких факторів належать макроекономічні шоки, військовий конфлікт, регуляторні зміни, міжнародні фінансові умови, а також структурні трансформації банківського сектору. Одночасно спостерігаються позитивні тенденції розвитку, зокрема цифровізація банківських послуг, посилення ролі державних банків та зміни у структурі активів і пасивів, що сприяють підвищенню стабільності системи.

Для більшої наочності та систематизації ключових факторів впливу та основних тенденцій розвитку банківської системи України доцільно представити їх у таблиці 1, яка узагальнює основні зовнішні виклики та тенденції, що визначають фінансову стійкість системи на макрорівні.

Таблиця 1

Зовнішні чинники впливу на банківську систему України

Фактор / тенденція	Потенційний вплив на фінансову стабільність
Макроекономічні шоки (інфляція, ВВП, валютний курс, процентні ставки)	Підвищують кредитні та валютні ризики, коливання доходів банків і клієнтів
Військовий конфлікт	Збільшує кредитні, валютні та операційні ризики
Регуляторні та структурні зміни (концентрація активів, ліквідація банків, державна політика)	Може збільшувати системні ризики та впливати на конкуренцію
Міжнародні фінансові фактори (ринки, санкції, зовнішнє фінансування)	Обмежують доступ до ресурсів і фінансування, підвищують зовнішні ризики
Посилення ролі державних банків	Стабілізує систему, особливо в кризові періоди
Цифровізація банківських послуг	Підвищує ефективність управління ризиками та доступність послуг
Зміни структури активів і пасивів (зниження доларизації)	Зменшують валютні ризики та підвищують стійкість банків

Джерело: систематизовано автором

Таблиця 1 показує, що фінансова стабільність банківської системи України на макрорівні значною мірою залежить від зовнішніх чинників. Макроекономічні та

політичні виклики, а також міжнародні фінансові умови формують базові ризики для системи. У той же час позитивні тенденції розвитку, такі як цифровізація, зміцнення ролі державних банків і зміни структури активів, сприяють підвищенню стійкості сектору та зменшенню системних ризиків. Це підкреслює необхідність комплексного управління ризиками та стратегічного планування розвитку банківської системи для забезпечення економічної безпеки держави.

Фінансова стійкість банківської системи визначається внутрішніми характеристиками та механізмами, що забезпечують її здатність протистояти кризам і виконувати функцію забезпечення економічної безпеки держави. Основні внутрішні чинники включають капіталізацію банків, якість активів, рівень ліквідності, доларизацію активів і пасивів, стабільність депозитної бази, роль державних банків та впровадження цифрових інновацій (таблиця 2).

Таблиця 2

Внутрішні чинники впливу на фінансову стабільність банківської системи України

Фактор / тенденція	Потенційний вплив на фінансову стабільність
Капіталізація банків	Збільшує здатність банків протистояти шокам, підвищує кредитоспроможність і стійкість системи
Якість активів (кредитний портфель, проблемні кредити)	Впливає на ліквідність та ризики неповернення кредитів, формує фінансову стійкість банків
Ліквідність	Забезпечує безперервність операцій та здатність виконувати зобов'язання перед вкладниками та контрагентами
Доларизація активів і пасивів	Висока доларизація підвищує валютні ризики, зменшення доларизації зміцнює стійкість
Стабільність депозитної бази	Підтримує фінансову стійкість та довіру вкладників, зменшує ризики відтоку коштів
Роль державних банків	Додатковий стабілізуючий ефект, особливо в кризові періоди
Цифровізація банківських послуг	Підвищує ефективність управління ризиками, доступність послуг і стійкість операцій
Впровадження систем управління ризиками	Зменшує системні та операційні ризики, підвищує фінансову стабільність

Джерело: систематизовано автором

Згідно з таблицею 2, очевидним є те, що фінансова стабільність банківської системи України значною мірою залежить від внутрішніх чинників. Високий рівень капіталізації та якість активів забезпечують здатність банків протистояти фінансовим шокам і підтримувати ліквідність. Стабільність депозитної бази, ефективне управління ризиками та впровадження сучасних цифрових технологій підвищують стійкість банківських операцій і довіру вкладників. Роль державних банків також має стабілізуючий ефект, особливо в умовах кризових явищ.

Ці висновки підкреслюють необхідність комплексного управління внутрішніми чинниками банківської системи, інтегруючи заходи з підвищення капіталізації, зменшення доларизації, оптимізації активів та пасивів, впровадження ефективних систем управління ризиками та цифрових технологій. Такий підхід сприяє зміцненню фінансової стабільності банківського сектору та підвищує економічну безпеку держави.

Проведений аналіз зовнішніх і внутрішніх чинників фінансової стабільності банківської системи України дозволив оцінити взаємозв'язок між її стійкістю та рівнем економічної безпеки держави. Було встановлено, що зовнішні чинники, до яких належать макроекономічні шоки, військовий конфлікт, зміни у регуляторному та

міжнародному фінансовому середовищі, структурні трансформації банківського сектору, формують спектр ризиків і викликів, що впливають на загальний рівень економічної безпеки держави.

Водночас внутрішні чинники, такі як капіталізація, якість активів, рівень ліквідності, ступінь доларизації, стабільність депозитної бази, роль державних банків і рівень цифровізації, визначають здатність банківської системи ефективно протистояти кризовим явищам та підтримувати фінансову стійкість на макрорівні. Комплексне дослідження цих взаємозв'язків дає змогу оцінити ступінь впливу окремих чинників на стійкість системи та визначити пріоритетні напрями для управлінських рішень.

Для систематизації та наочності ключових чинників впливу та тенденцій розвитку банківської системи України пропонується таблиця 3, яка узагальнює основні зовнішні виклики та внутрішні чинники, що визначають фінансову стійкість системи на макрорівні.

Таблиця 3

Зовнішні та внутрішні чинники фінансової стабільності банківської системи України

Група чинників	Основні елементи
Зовнішні	Макроекономічні шоки, військовий конфлікт, регуляторні зміни, міжнародні фінансові умови, структурні трансформації банківського сектору
Внутрішні	Капіталізація, якість активів, рівень ліквідності, ступінь доларизації, стабільність депозитної бази, роль державних банків, цифровізація банківських послуг

Джерело: систематизовано автором

На основі отриманих висновків розроблено практичні рекомендації щодо управління чинниками фінансової стабільності, що сприятимуть підвищенню стійкості банківського сектору та зміцненню економічної безпеки держави:

1. Підвищення капіталізації банків – забезпечення дотримання нормативів регулятора та залучення додаткових інвестицій.
2. Поліпшення якості активів – управління проблемними кредитами та впровадження сучасних моделей ризик-менеджменту.
3. Забезпечення ліквідності – формування ефективної системи управління ліквідністю та оптимізація структури активів і пасивів.
4. Зниження рівня доларизації – розвиток валютного хеджування та стимулювання використання національної валюти.
5. Стабілізація депозитної бази – підвищення довіри клієнтів через прозору політику та страхування вкладів.
6. Посилення ролі державних банків – активна участь у фінансуванні стратегічних проєктів та підтримка економічної безпеки.
7. Прискорення цифровізації банківських послуг – впровадження сучасних технологій дистанційного банкінгу та платіжних систем, підвищення кібербезпеки.
8. Врахування зовнішніх факторів у стратегіях банків – моніторинг макроекономічної ситуації, міжнародних фінансових умов та регуляторних змін, гнучке реагування на геополітичні та економічні шоки.

Висновки. Результати дослідження свідчать про те, що фінансова стабільність банківської системи України є ключовим індикатором економічної безпеки держави. Дослідження показало, що стійкість банківського сектору безпосередньо впливає на здатність держави протистояти економічним і фінансовим кризам та забезпечувати ефективну реалізацію макропруденційної і грошово-кредитної політики.

Визначено дві основні групи чинників, що формують фінансову стійкість банківської системи:

- зовнішні чинники, до яких належать макроекономічні шоки, військовий конфлікт, зміни у регуляторному та міжнародному фінансовому середовищі, структурні трансформації банківського сектору. Вони створюють ризики і виклики, що впливають на загальний рівень економічної безпеки держави;

- внутрішні чинники, такі як капіталізація, якість активів, ліквідність, ступінь доларизації, стабільність депозитної бази, роль державних банків та цифровізація банківських послуг. Ці фактори визначають здатність системи ефективно протистояти кризам і підтримувати стійкість на макрорівні.

Встановлено взаємозв'язок між фінансовою стійкістю банківської системи та рівнем економічної безпеки держави. Система з високим рівнем внутрішньої стійкості здатна частково компенсувати негативний вплив зовнішніх ризиків, тоді як слабкі внутрішні чинники підсилюють негативні наслідки макроекономічних і геополітичних шоків. Ефективне функціонування та підвищення фінансової стійкості банків можливе лише за умови своєчасного виявлення загроз та належної підготовки до їхнього впливу.

Розроблено практичні рекомендації для підвищення фінансової стабільності банківської системи, що включають: підвищення капіталізації, покращення якості активів, забезпечення ліквідності, зниження рівня доларизації, стабілізацію депозитної бази, посилення ролі державних банків, прискорення цифровізації та врахування зовнішніх факторів у стратегічному плануванні банків. Їх впровадження сприятиме зміцненню економічної безпеки держави та підвищенню стійкості банківського сектору.

Перспективи подальших наукових досліджень полягають у комплексному вивченні фінансової стабільності банківської системи:

- на макрорівні: розробка методик оцінки впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на фінансову стійкість системи, аналіз ефективності цифровізації та інноваційних технологій, оцінка взаємозв'язку фінансової стійкості банків із іншими секторами економіки та соціально-економічними показниками;

на рівні окремих банківських установ: поглиблене дослідження внутрішніх чинників стабільності, їх взаємозв'язку з макрорівневими впливами, удосконалення управління ризиками, впровадження інноваційних технологій та механізмів взаємодії грошово-кредитної політики НБУ з інституційними стратегіями банків.

Список використаної літератури

1. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2025 року / Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2025-H1.pdf?v=14
2. Ramskyi A., Budnichenko I. Financial stability of a bank – factor of stability of banking system. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2018. № 2. P. 5–11. URL: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/30/62>
3. Вовченко О. С. Класифікація факторів макроекономічного середовища діяльності комерційних банків. *Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України*. 2009. № 3 (34). С. 99–102. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/786/1/2.pdf>
4. Дорошенко Н. О., Шинкаренко В. О. Фактори фінансової стійкості банків України: вплив та тенденції. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Економічна»*. 2024. Вип. 107. С. 64–75. URL: <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2024-107-06>

5. Іващук О. О. Стійкість банківської системи як індикатор макроекономічної стабілізації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Економіка*. 2013. Вип. 23. С. 285–289. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2013_23_57
6. Лісняк А. Є. Чинники фінансової безпеки банків. *Вісник університету банківської справи*. 2017. № 3 (30). С. 77–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2017_3_13
7. Павленко Л. Д., Шкромада Д. Ю., Соколенко К. О. Класифікаційна система факторів забезпечення фінансової стійкості банку в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2019. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7041>.
8. Рибінцев В. О, Хацер М. В. Фактори впливу на банківську систему України в сучасних умовах розвитку економіки держави. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2015. № 6 (87). С. 28–32. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2015/6_2015/8.pdf
9. Федик М. В. Чинники впливу на розвиток вітчизняної банківської інфраструктури. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України* : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». Суми, 2010. Вип. 32. С. 356–365. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/56419/5/Fedyk_Chynnyky_vplyvu.pdf;jsessionid=DECA495D152B46DF7F48CE6AFC8B5E0B
10. Чайковський Є. Я. Фактори впливу на фінансову стабільність банків в Україні. *Економічний аналіз*. 2024. Т. 34. № 2. С. 141–157. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/5957/6565657381>

Дата надходження статті: 11.08.2025

Дата прийняття статті: 25.08.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025